

مروری بر سرمایه‌های اجتماعی در سازمان‌های دولتی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۳۰

کد مقاله: ۶۰۴۸۱

سید کامران یگانگی^۱، بهاره اسماعیلی^۲، محمدرضا احمدی^۳،

مهرداد تاران^۴، امیر عباس بارعی مهر^۵

چکیده

سرمایه اجتماعی یک مفهوم نسبتاً جدیدی در علوم اجتماعی است و به طور خلاصه به معنای هنجارها و شبکه‌هایی است که امکان مشارکت مردم را در اقدامات جمعی به منظور کسب سود متقابل فراهم می‌کند. سرمایه اجتماعی از مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مطرح شده است و شناسایی آن به‌عنوان یک نوع سرمایه، چه در سطح مدیریت کلان توسعه کشورها و چه در سطح مدیریت سازمان‌ها و بنگاه‌ها می‌تواند شناخت جدیدی را از سیستم‌های اقتصادی-اجتماعی ایجاد و مدیران را در هدایت بهتر سیستم‌ها یاری کند. سرمایه اجتماعی شامل شایستگی‌ها، دانش، ویژگی‌های اجتماعی و شخصیتی شامل خلاقیت، تجسم در توانایی برای انجام کاری جهت تولید ارزش اقتصادی است. سرمایه اجتماعی می‌تواند مزایایی در راستای انتظام و انسجام درونی و کارکردی سیستم در جهت تحقق اهداف و مطلوبیتهای مورد نظر برای سازمان‌ها به ارمغان آورد، پس شایسته توجه و توسعه است. توسعه سرمایه اجتماعی مستلزم توجه به ملزومات و بسترسازی مناسب در این زمینه است.

واژگان کلیدی: سرمایه‌های اجتماعی، سرمایه اقتصادی، نیروهای انسانی

yeganegi@iauz.ac.ir

۱- استادیار، گروه مهندسی صنایع، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران (نویسنده مسئول)

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۵- دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه مدیریت دولتی، واحد زنجان، دانشگاه آزاد اسلامی، زنجان، ایران

۱- مقدمه

بسیاری از افراد با واژه سرمایه اجتماعی آشنا نیستند. در زبان روزمره بیشتر در مورد بافت اجتماعی صحبت می‌شود تا سرمایه اجتماعی؛ بنابراین، سرمایه اجتماعی چیست؟ سرمایه اجتماعی را ماده خام جامعه مدنی دانسته‌اند. این سرمایه از تعامل‌های هر روزه بین افراد به وجود می‌آید. این سرمایه، به تنهایی در فرد یا ساختار اجتماعی نهفته نیست، بلکه در فضای تعامل‌های بین افراد وجود دارد. مایملک سازمان، بازار و یا دولت نیست، هر چند که همه آنها در تولید آن سهیم هستند (بولن و انیکس، ۱۹۹۸). سرمایه اجتماعی پدیده‌ای از پائین به بالاست. سازمان‌های ارائه دهنده خدمات رفاهی و اجتماعی باید بدانند که سرمایه اجتماعی چیست، از مطالعات مرتبط با خبر باشند و کاربردهای آنرا در خدمات خود به خصوص در خدماتی که در سطح اجتماعات محلی ارائه می‌شود به خوبی بشناسند.

سازمان‌هایی که به وسیله برنامه‌های بهبود منابع انسانی بر روی منابع انسانی خود سرمایه‌گذاری می‌کنند، نمی‌توانند از اهمیت نقش سرمایه اجتماعی غفلت ورزند. پایه و مبنای توسعه یافتگی در سازمان به رهگیری از سرمایه‌های انسانی توسعه یافته است. نظریه پردازان نام درعرصه علوم اجتماعی، اساساً سرمایه اجتماعی را منبع ایجاد و انسجام روابط اجتماعی در نظر می‌گیرند. پائین سرمایه اجتماعی ابزاری است که تعهد و عمل متقابل میان اعضای یک جامعه را اندازه‌گیری می‌کند و آن دسته از ویژگی‌های سازمانی است که هماهنگی و همکاری را برای سود مقابل تسهیل می‌کند. لو و همکاران، فوکوما یا سرمایه اجتماعی را مجموعه هنجارهای سیستم اجتماعی می‌دانند که سبب افزایش همکاری اعضای آن جامعه و کاهش هزینه تبادلات و ارتباطات می‌شود. سرمایه اجتماعی به توانایی افراد برای کارکردن با یکدیگر به منظور دستیابی به اهداف مشترک در گروه‌ها و سازمان‌ها اشاره می‌کند. سرمایه اجتماعی در سطح سازمانی، نه تنها منبعی حیاتی است؛ بلکه عاملی است که فراهم کننده مزیت‌های سازمانی پایدار و استوار است و آنرا به عنوان جزئی از قابلیت‌ها و دارایی‌های مهم سازمان معرفی می‌کنند که در خلق و تسهیل دانش، کمک بسیاری به سازمان می‌کند. بر اساس توصیف فرانسوی سرمایه اجتماعی عبارت است از دانش، ادراک، هنجارها، قوانین و انتظارات مشترک درباره الگوهای تعاملات که گروهی از افراد در برخورد با مسائل پیچیده اجتماعی و موقعیت‌های کنش جمعی با خود به سازمان می‌آورند.

۲- مطالعه ادبیات

سرمایه اجتماعی به گونه‌های مختلف توسط پژوهشگران متفاوت تعریف شده است (جاکوب، ۱۹۶۱؛ کلنن، ۱۹۹۸؛ بوردو، ۱۹۸۶؛ پوتنام، ۱۹۹۵؛ کاکس، ۱۹۹۵؛ پاکستون، ۱۹۹۹). با جمع‌بندی نظرات ابراز شده می‌توان سرمایه اجتماعی را مجموعه‌ای از شبکه‌ها، هنجارها، ارزشها و درکی دانست که همکاری درون گروهها و بین گروهها را در جهت کسب منافع متقابل، تسهیل کند. این سرمایه را غالباً با نرخ مشارکت افراد در زندگی جمعی و وجود عامل اعتماد در بین آنان بیان می‌کنند. سرمایه اجتماعی، دانش، ادراک، هنجارها، قوانین و انتظارات مشترک درباره الگوهای تعاملات است که گروهی از افراد در برخورد با مساله‌های غامض اجتماعی، موقعیت‌های عمل جمعی با خود به سازمان می‌آورند. افراد باید روشهای تقویت انتظارات و اعتماد متقابل را جهت غلبه بر وسوسه‌های کوتاهمدت ناخوشایند پیدا نمایند.

تئوری پیوندهای ضعیف اولین تئوری برای مفهوم سازی سرمایه اجتماعی، تئوری پیوندهای ضعیف است هرچه شدت و استحکام روابط میان اعضای یک شبکه بیشتر باشد ارزش سرمایه اجتماعی کمتر و بالعکس هر چه شدت و استحکام این روابط ضعیفتر باشد، نشان دهنده سرمایه اجتماعی بیشتر است.

تئوری شکاف ساختاری طبق تئوری شکاف ساختاری، اگر فرد در شبکه اجتماعی خود با همکارانی که با هم در ارتباط نیستند یا حداقل ارتباط اندکی با هم دارند، ارتباط برقرار کند، نهایت استفاده را خواهد برد. تقویت شبکه‌های شکافدار، دارای مزایایی است از جمله ارزیابی سریع و بینظیر اطلاعات، قدرت چانه زنی مضاعف و افزایش قدرت کنترل بر منابع و نتایج (عابدینی، ۱۳۹۷)

تئوری منابع اجتماعی نظریه منابع اجتماعی بر ماهیت منابعی که در شبکه وجود دارد پیوندهای موجود در شبکه را بدون وجود منابع داخل آن کارآمد نمی‌دانند، به عنوان مثال، ممکن است اعضای شبکه دارای منابع زیادی از جمله قدرت نفوذ، تحصیلات عالی... باشند و به عنوان منبع با ارزش شناخته شوند، اما این منابع تنها در صورتی سرمایه محسوب خواهد شد که فرد نیاز به آن منابع داشته باشد. برقراری روابط دیپلماسی بین سازمانها به آنها این امکان را می‌دهد که مدیریت روابط و رویکردهای تعامل و مشارکت بین آنها تقویت و در نتیجه بین آنها سرمایه اجتماعی بهبود می‌یابد.

سرمایه اجتماعی نیاز اصلی برای حضور در رقابت و نوآوری و سرعت و انعطاف و تطبیق پذیری سازمان است و هدف بررسی تاثیر رهبری تحول‌گرا بر نوآوری سازمان براساس نقش میانجی سرمایه اجتماعی می باشد و ریشه در علوم مدیریت و زیرشاخه های تمامی حوزه های اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و اجتماعی را نیز دربر می گیرد بانگاه به انسان به عنوان سرمایه اصلی اجتماعی. توسعه ی انسانی نیز رویکردی است که با نگاه به انسان به عنوان محور توسعه، آموزش، سلامت و تأمین لوازم اقتصادی زندگی او را هدف قرار می دهد.

نظریه پردازان معاصر مانند رابرت پاتنام با برجسب زدن به هنجارها و شبکه‌هایی به عنوان "سرمایه اجتماعی"، پیوندهای اولیه را به عنوان دارایی‌های اقتصادی بالقوه ارزشمند مطرح می کنند. علاقه به سرمایه اجتماعی در درجه اول با تجزیه و تحلیل کشورهای صنعتی پیشرفته به جای کشورهای در حال توسعه ضعیف برانگیخته شد.

در گزارش سازمان همکاریهای اقتصادی و توسعه نیز آمده است که بر اساس تحقیقات انجام شده، مناطق یا ایالاتی که از سطح بالاتری از اعتماد و مشارکت برخوردارند، معمولاً حکومت‌هایی با کیفیت بالاتر دارند. مسأله اعتماد بین مردم و حکومت یکی از مباحث قابل توجه در ایجاد سرمایه اجتماعی است که دارایی کودک از سرمایه اجتماعی خانواده و جامعه، احتمال ترک تحصیل وی را کاهش می دهد.

محققان از زوایای متفاوت به طبقه بندی ابعاد سرمایه اجتماعی پرداخته اند که از ابعاد آن می توان به قابلیت اعتماد، مشارکت و رهبری مدنی، بخشش و روحیه داوطلبی، توانایی برقراری روابط اجتماعی غیررسمی، تنوع در معاشرت‌ها و دوستیها، مشارکت سیاسی، مشارکت مذهبی، عدالت در مشارکت مدنی و گروه‌ها و شبکه‌ها، اعتماد، همکاری، اطلاعات، پیوستگی و انسجام و توانمندسازی اشاره کرد (Lumsden, 2006).

جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی را در سه طبقه جای می دهند:

الف) ساختاری: عنصر ساختاری سرمایه اجتماعی به الگوی کلی تماس‌های بین افراد اشاره می کند؛ یعنی شما به چه کسانی و چگونه دسترسی دارید؟ مهمترین جنبه‌های این عنصر عبارت است از روابط شبکه‌های بین افراد و پیگیربندی شبکه‌های و سازمان مناسب.

ب) رابطه ای: عنصر رابطه‌ای سرمایه اجتماعی توصیف کننده نوعی روابط شخصی است که افراد با یکدیگر به سبب سابقه تعاملاتشان برقرار می کنند. مهمترین جنبه‌های این بعد از سرمایه اجتماعی عبارت است از: اعتماد، هنجارها، الزامات، انتظارات، هویت.

ج) شناختی: عنصر شناختی سرمایه اجتماعی به منابعی اشاره می کند که فراهم کننده مظاهر و تعبیرها و تفسیرها و نظام‌های معانی مشترک میان گروه‌ها هستند. مهمترین جنبه‌های این بعد عبارت است از: زبان و کدهای مشترک و حکایات مشترک (به نقل از نصر اصفهانی ۱۳۹۰)

۲-۱- مفاهیم مشترک در تعاریف سرمایه اجتماعی

۸ عنصر معرف سرمایه اجتماعی شناسایی که عبارتند از:

-	مشارکت در اجتماع محلی	-	پیوند های دولتی و خانوادگی
-	کنشگرایی در یک موقعیت اجتماعی	-	ظرفیت پذیرش تفاوتها
-	احساس اعتماد و امنیت	-	بها دادن به زندگی
-	پیوندهای همسایگی	-	پیوندهای کاری

از موارد فوق، چهار مورد مشارکت در اجتماع محلی، پیوندهای همسایگی پیوندهای خانوادگی و پیوندهای کاری، به مشارکت و پیوندها مربوط می شوند و چهار مورد دیگر: یعنی کنشگرایی در یک موقعیت اجتماعی، احساس اعتماد و امنیت ظرفیت پذیرش تفاوتها و بها دادن به زندگی، سنگ بنای سرمایه اجتماعی هستند.

سرمایه اجتماعی، یکی از اجزای ثروت ملتها و توسعه پایدار ارائه شده است. چهار نوع سرمایه از سوی بانک جهانی ارائه شده است

سرمایه طبیعی: موجودی دارائیهای محیطی مثل زمین، آب، جنگل، معادن، گیاهان و جانوران که به بعد محیطی توسعه پایدار مربوط می شود.

سرمایه تولید شده یا دست ساز بشر: موجودی ماشین آلات، کارخانه ها، ساختمانها و تجهیزات زیر بنایی، مثل خطوط راه آهن و جاده ها بعد اقتصادی توسعه پایدار دلالت دارند.

سرمایه انسانی: ظرفیت‌های سازنده افراد که بر مهارت، آموزش و بهداشت مبتنی است و همراه با سرمایه اجتماعی - بعد اجتماعی توسعه پایدار را تشکیل می‌دهد.

سرمایه اجتماعی: شبکه‌ها انجمن‌ها و موسساتی که با هنجارهای مشترک و روابط متکی بر اعتماد شکل می‌گیرند و همکاری را تسهیل میکنند.

۲-۲- تفاوت بین سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی

سرمایه انسانی بر عامل فردی تکیه دارد، در حالی که سرمایه اجتماعی شبکه‌ها و روابط بین آنها متکی است سرمایه انسانی فرض را بر منطق اقتصادی و شفاف بودن اطلاعات قرار می‌دهد، در حالی که سرمایه اجتماعی ارزیابی خود را از دیدگاه ارزشها و هنجارهایی می‌نگرد که به طور اجتماعی شکل گرفته‌اند. سرمایه انسانی داده‌ها را بر اساس سالهای آموزش یا تعداد مهارتهای افراد اندازه‌گیری می‌کند، اما سرمایه اجتماعی استحکام تعهدات دو جانبه بین افراد و گروه‌ها و مشارکت مدنی را مبنای اندازه‌گیری قرار می‌دهد.

سرمایه انسانی، بازده را بر اساس درآمد فرد و یا سطوح بهره‌وری اندازه‌گیری میکند، در حالی که سرمایه اجتماعی بازده را بر اساس کیفیت زندگی مورد سنجش قرار می‌دهد.

سازمان‌های دارای سرمایه اجتماعی را می‌توان سازمانهایی با پیوندهای محکم، هنجارها و باورهای مشترک، اعتماد و همکاری دانست با مزایای: توسعه یادگیری و هوش سازمانی - کاهش بی‌تفاوتی و بدبینی سازمانی - رضایت شغلی و تعهد سازمانی - توسعه ارتباطات - خالقیت و نوآوری در سازمانها در سازمانهایی که سرمایه‌های اجتماعی پایینی دارند، با چالشهای زیر روبرو هستند - تخلفات اداری بیشتر مشهود است - کارکنان نسبت به مسئولیتهای خود بی‌اعتنا هستند؛ - تیمها و گروه‌های کاری معمول بدون نتیجه به پایان میرسند؛ فقدان انگیزش و روحیه رقابت و پویایی متمر - عدم اعتماد و ایجاد نهادهای موازی نظارتی، کنترلی و بازرسی؛ شایعه‌پراکنی، ترور شخصیت و تخریب اشخاص.

سرمایه انسانی، بازده را بر اساس درآمد فرد و یا سطوح بهره‌وری اندازه‌گیری میکند، در حالی که سرمایه اجتماعی بازده را بر اساس کیفیت زندگی مورد سنجش قرار می‌دهد.

چارچوب نظری برای سنجش سرمایه اجتماعی در دو سطح خرد و کلان نیز مورد توجه قرار گرفته است (نورث، ۱۹۹۰ در فلدمن و اساف، ۱۹۹۹) سطح کلان، روابط و ساختارهای رسمی مانند قوانین، مقررات، چارچوبهای حقوقی، رژیم سیاسی سطح عدم تمرکز و سطح مشارکت در فرایند شکل‌گیری سیاسی را شامل میشود.

در درون سطح خرد، دو نوع سرمایه اجتماعی مورد شناسایی قرار می‌گیرد: سرمایه اجتماعی شناختی و سرمایه اجتماعی ساختاری آن قسمت از سرمایه اجتماعی که کمتر قابل لمس است و به ارزشها، اعتقادات.

طرز تلقیها، رفتار و هنجارهای اجتماعی اشاره دارد، سرمایه اجتماعی شناختی نامیده می‌شود. این ارزشها شامل: اعتماد، همبستگی و اتفاق نظر و بده‌بستان است که در بین اعضای یک اجتماع مشترک میباید و شرایطی را به وجود می‌آورند که تحت آن شرایط، اجتماعات مختلف میتوانند برای رسیدن به فایده‌ای مشترک، باهم کار کنند

سرمایه اجتماعی ساختاری شامل شکل و عملکرد سازمانهای رسمی و غیر رسمی محلی می‌شود که به عنوان ابزاری در جهت توسعه اجتماع خدمت می‌کنند. سرمایه اجتماعی ساختاری، از طریق سازمانهای افقی و شبکه‌هایی شکل می‌گیرد که فرایندهای تصمیم‌گیری شفاف و جمعی، رهبران پاسخگو و تجارب عملی از اقدام جمعی و مسوولیت متقابل دارند. تا کنون ابزارهای ارزشیابی سرمایه اجتماعی نیز عملاً به اندازه‌گیری شاخص‌های بر شمرده در سطح خرد پرداخته‌اند ارتباط سازنده بین سطح کلان و خرد سرمایه اجتماعی از اهمیت بسیاری برخوردار است و نبود این ارتباط منجر به درهم ریختن اعتماد شود که اصلی‌ترین عنصر تشکیل دهنده سرمایه اجتماعی است.

مشبکی و قلبچلی در پژوهشی تحت عنوان «نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه فکری سازمان» نشان دادن سرمایه اجتماعی بر سرمایه فکری اثر مثبت و معناداری گذارد.

حسن زارعی ۱۳۹۶ اندیشه ناب متکی بر شناخت سرمایه‌های انسانی حکم به «انجام دادن کار درست» می‌کند، نه آنکه فقط «کار را درست انجام دهد». انجام دادن کار درست فقط با مدیریت ارزش‌های اخلاقی به وسیله انسان به عنوان اشرف مخلوقات هستی امکان‌پذیر است.

کاکس ۲۰۱۱ سرمایه اجتماعی سهم نهادها را زمانی که ما در نهادهای سیاسی متمرکز می‌شویم افزایش و هنگامی که ما از آزادی‌های مدنی استفاده می‌کنیم شواهد ضعیف تری به دست می‌آید. هم سرمایه و هم نهادهای اجتماعی اثرات مثبت بر درآمد دارند اما روابط این متغیرها با درآمد متمایل به غیریکنواخت شدن است. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی تاثیر مثبتی بر اثربخشی سرمایه انسانی نیز دارد.

صالحی مقدم و همکارانش (۱۳۹۸) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مدیریت دانش» نشان دادند تقویت سرمایه اجتماعی به طور مستقیم به بهبود مدیریت دانش منجر می شود.

فریدون احمدی (۱۳۹۶) آموزش های معنویت به ویژه معنویت مبتنی بر آموزه های دینی می تواند سرمایه اجتماعی کارکنان را به عنوان ابزار بسیار مهم برای بهبود عملکرد سازمانی را به شدت تحت تاثیر قرار دهد از آنجاکه سرمایه اجتماعی مبتنی بر عوامل مهمی مانند شناخت آگاهانه، اعتماد و ارتباط سازنده با دیگران همراه است در نامه مالک اشتر اشاره به اخلاق سازمانی در کنار مدیریت منابع انسانی جزء اصول لحاظ گردیده.

مژگان دستمال سرمایه اجتماعی از مهم ترین عناصر پویای نظام اجتماعی و فرهنگی جوامع به حساب می آید و فضای ساختاری هر محیط اجتماعی می تواند منتقل کننده ایده ها، ارزش ها، هنجارها و اعتماد اجتماعی با ضمانت های اجرایی موثر به افراد عضو آن اجتماع یا گروه باشد.

۳- یافته های پژوهش

سرمایه اجتماعی را «ذخیره جامعه از ارزشهای مشترک» می داند تاکید بر اهمیت عامل اعتماد در شکل گیری سرمایه اجتماعی خیلی مشکلتر است که جماعتی را متقاعد کنیم تا سبک زندگی سالمتری را پیش بگیرند، اگر پیام از سوی افرادی باشد که اعتماد زیادی نسبت به آنها وجود ندارد. سطح پایین اعتماد موجب رفتار ضد اجتماعی می شود. اعتماد برای پذیرش قوانین لازم است. کاکس اعتقاد دارد که وقتی تمرکز بر تغییر رفتار گروه های فرعی در درون یک گروه مشخص است، تغییر در رفتار محتمل نیست مگر درجه ای از اعتماد اجتماعی و مدنی وجود داشته باشد، در غیر این صورت، منابع اختیار و قدرت از هیچ گونه اختیار و احترامی برخوردار نخواهند بود که به آن متکی باشند.

بنابراین، متوجه می شویم که کمیت و کیفیت اعتماد در هر جامعه ای نقش کلیدی در میزان سرمایه اجتماعی آن جامعه دارد. با در نظر داشتن رابطه سرمایه اجتماعی و مشکلات اجتماعی که به آن اشاره شد، شناسایی اشکال مختلف تبلور این عامل، یعنی اعتماد در سطح خرد و کلان می تواند به غنای منابع سرمایه اجتماعی مثل خانواده ها اجتماعات مختلف، واحدهای کوچک کاری و جامعه مدنی بینجامد و در نتیجه افزایش سرمایه اجتماعی نیز شاهد بروز تعداد کمتری از مشکلات و انحرافات اجتماعی باشیم. سرمایه اجتماعی را «ذخیره جامعه از ارزشهای مشترک» می داند. بررسی روند پیشرفت تأثیر سرمایه اجتماعی در بخش دولتی، این واقعیت را عنوان می نماید که با توجه به پیشرفت های لحظه به لحظه در فناوری علوم مختلف و عجین نمودن این امر با زندگی روزمره مردم از یک طرف و لزوم توجه به امر سرمایه چه از نوع انسانی و مادی، دولتها را ملزم به بازنگری و ارتقاء خود نموده است؛ که به جهت عقب نماندن از جایگاه رقابتی بین سازمانها توجه به تمامی مسایل سرمایه اجتماعی امری ضروری است. رسیدن به این جایگاه های جهانی نیازمند تصویب قوانین جدید و احتیاط جدی برای برنامه ریزی های بلند مدت کاملاً مشهود می باشد.

نتیجه گیری

استفاده رو به گسترش از واژه سرمایه اجتماعی و بحث در مورد آن در قلمروهای مختلف علوم اجتماعی، اقتصاد و علوم سیاسی، بحث های توسعه پایدار و طراحی نظام های مربوط به تدوین شاخص های اجتماعی توسط سازمان های تخصصی جهانی طی سال های اخیر، حاکی از پذیرش نقش اجتناب ناپذیر این نوع سرمایه و لزوم بررسی و اندازه گیری آن در کنار سایر انواع سرمایه های طبیعی، فیزیکی و انسانی به منظور افزایش کیفیت زندگی، رفاه اجتماعی و تحقق توسعه پایدار در جوامع مختلف است رابطه دوسویه و متقابل بین میزان و کیفیت سرمایه اجتماعی و میزان رضایتمندی کارکنان و ارباب رجوعان وجود دارد؛ هر چه سرمایه اجتماعی بیشتر و غنی تر باشد به همان نسبت میزان رضایتمندی ارباب رجوعان و کارکنان بیشتر خواهد بود و بالعکس هر چه رضایتمندی ارباب رجوعان و کارکنان بالاتر رود میزان سرمایه اجتماعی سازمان افزایش خواهد یافت اهمیت سازمان بر مبنای دانش و رشد اقتصادی شبکه ای شده، می دانند. سرمایه اجتماعی بنابر ماهیت خود می تواند مزایا و معایبی برای سازمان داشته باشد و توسعه سرمایه اجتماعی مستلزم درک هزینه ها و منافع نسبی ناشی از آن است که توجه به آن برای مدیران علاقه مند به سرمایه گذاری در این حوزه ضروری است.

منابع

۱. پارسا، مجید؛ عطایی، محمد (۱۴۰۰) طراحی مدل سرمایه اجتماعی در سازمان های دولتی ایران، شماره ۸۳ (جلد دهم) صفحات از ۱۲۳۹ تا ۱۲۵۵
۲. جوان پور، محمدعلی؛ امام جمعه، فرهاد؛ رحیمی، عبدالرحیم، (۱۴۰۰) بررسی اعتبارمدل رشد و توسعه سرمایه های اجتماعی در سازمان های دولتی، نشریه ترویج علم، شماره ۲۱، ۱۷۳ تا ۱۹۸
۳. محبوب روش، شبنم؛ میرسپاسی، ناصر، (۱۴۰۰) ارائه الگوی راهبردی نقش دولت در ارتقای سرمایه اجتماعی در سازمان های دولتی با بهره گیری از نظریه نهادی، شماره ۶۱، ۱۸۳ تا ۲۰۸
۴. امیرخانی، طیبه؛ پورعزت، علی اصغر؛ (۱۳۸۷). تاملی بر امکان توسعه سرمایه اجتماعی در پرتو عدالت سازمانی در سازمان های دولتی، شماره ۱، ۱۹ تا ۳۳
۵. حقگویان، زلفا؛ زارعی متین، حسن؛ جندقی، غلامرضا؛ رحمتی، محمد، (۱۳۹۵). شناسایی پیامدهای نشاط کارکنان به عنوان یکی از عوامل موثر بر سرمایه اجتماعی، ۳۳ تا ۴۱
۶. ناصر، سیف الهی، (۱۳۹۹). تحلیل اثر سرمایه اجتماعی بر فضیلت سازمانی با نقش میانجی مسئولیت اجتماعی، ۱۹۴-۱۷۱
۷. بلال، پناهی، (۱۳۹۸). فراتحلیل پیشایندها و پیامدهای سرمایه اجتماعی در سازمان ها، ۳۵۱-۳۷۳.
۸. شریفیان ثانی، مریم، (۱۳۸۰) مفاهیم اصلی و چارچوب نظری، ۵ تا ۱۸
9. KI Gilbert, sc Quinn, A meta analysis of social capital and health a case for needed research, health, 2013
10. Ps Adler, SW Kwon, Social capital the good the bad and the ugly, Social capital, 2009
11. TW Rice, Social capital and government performance in Iowa, Journal of urban affairs, 2001
12. F Sabatini, Social capital and the quality of economic development, Wiley online library, 2008